

DARWIN TANA AZ IRODALOMBAN.

Bagehot legújabb könyve nyomán. *

BAGEHOT, új művének első könyvében többek közt a nemzetek jellemének keletkezését és változásait igyekszik kimagyarázni és ennek megértése okából figyelmét az irodalomra is fordítja. Honnan van az, — kérdi, — hogy hirte-

* Bagehot Walter, a kitünő angol író, a *nemzetek keletkezéséről* mostanában írt essay-iben, egy pár lapot a kedvenc irodalmi irányok keletkezési és változási okainak szentel. E sorokban Bagehot oly szellemdúsan alkalmazza az

len, egy nyugodt korszakban, pl. Anna királynő korában, egy külön irodalom, az emberi kifejezés mód jellemzetes eltérése keletkezik, mely mindazt, mi abban a korban íratott, áthatja és sajátosságossá teszi? E kérdésre Bagehot következőkben hiszi megtalálhatni a helyes feleletet.

Valamely kitűnő író bizonyos előnyt szerez, mert az, mit ő ír, — lehet bár gyakran csekélység, — inkább megfelel az őt környező lelkeknek, mint bármely más irodalmi mű. Ez az író igen gyakran nem éppen az, ki az utókorban is élni fog; nem az, ki ama korszak irányát eszményéhez legközelebb viszi, és annak megadja teljes báját és tökélyét. Nem Addison volt az első essay-író Anna korában, hanem Steele, az erőteljes, előre törekvő férfi, ki első, faragatlan kezdetét megveté annak; a bölcs, gondolkodó író aztán javítá és kidolgozá gondosan azt és őt olvassa az utókor. Valamely befolyásos író vagy írőcsoporth megragadja a nép lelkét és egy sajátosságos processzus útján, csakhamar más írók is amazok ruhájában jelennek meg. Némely irányban ez a követés nagyon egyszerű, éppen nem csodálatos módon történik; egyszerűen öntudatos utánzás útján. A. látja, hogy B. modorának sikere van és utánozza őt. De az ilyen határozottan szándékos utánzás, mégis ritka; eredetiséggel bíró emberek, kiknek saját eszméik vannak, nem örömet fejezik ki azokat szándékosan, kölcsönzött szavakban. Valóban, senki sem fejezhet ki igazi jó gondolatokat, ha arra adja magát, hogy idegen irányt utánozzon, különben meg nagyon kevesen születvék azon folytonos, többnyire nagyon száraz és félreértett munkára, hogy *irányt* csináljanak. A legtöbb ember használja azokat a szavakat és rhythmust, melyek éppen a levegőben vannak és melyek éppen fülökbe repül-

irodalomra Darwinnak egészen más téren mozgó tanait és azokat, a miket mond, annyira alkalmazhatónak tartom saját irodalmi viszonyaink magyarázatára, hogy nem vélek érdektelen munkát végezni, ha e sorokat lefordítom és egy pár észrevetellel kísérve, felhívom olvasóim figyelmét azok alkalmazására.

H.

nek, maguk sem tudják honnan, az öntudatlan utánzás szabja meg kifejezéseiket és ejtet ki általuk oly szavakat, melyekre ők maguktól soha rá nem jöttek volna. Mindenki, ki valaha különböző ujságoknak írt, tudja, hogy kivétel nélkül felveszi irálya azt a *hangot*, mely amaz ujság sajátja, melybe ír és hogy ezt a hangot megváltoztatja, ha más lapnak dolgozik. Valószínűleg csak az a kívánsága, hogy azon szokásos irányban dolgozzék, melyhez a lap olvasói szokva vannak, de ne utánozza azt szándékosan, erőszakot kellene, hogy tegyen önmagán, hogy *így* ne írjon, ha ez lenne szándoka. Éppen úgy, mint egy lap munkatársa, határozott szándok nélkül, olvasóinak a szavak és gondolatok azon fajtát adja vissza, melyhez szokva vannak: így adják vissza nagyobb mértékben, egy korszak írói, olvasóinak, szándéktalanul azon szavakat és gondolatokat, melyeket ez olvasók szeretnek és becsülni tudnak.

És nem csak azon irány- és tartalom-módot választja az író akaratán kívül, mely a legkedveltebb, hanem már maga is ki van választva rá. Az író nem kezd korának szokásos stíljében írni, ha arra bizonyos tehetséget nem érez magában, vagy ha ezt érezni nem *véli*, épp úgy, a mint egy mai író nem kísérli meg oly lapnak írni, melynek irálya nem hozzá való vagy reá nézve lehetetlen. Ha ő ebben a tekintetben téved, hamar észre tér, mert a kiadó visszautasítja és kora nem fogja őt olvasni. Hogy az ily hagyományos irány, mily fájdalmas akadályt képezhet nagy írók útjában, kik magukat annak alárendelni nem akarják, ezt világosan lehet Wordsworthon látni, ki oly vakmerő volt, hogy a szokásos stílen tultette magát és önalkotta irányban írt; de természetesen azzal a veszélylyel, hogy kortársai ne olvassák. Ő teljes öntudattal cselekedett és bizonyos erőfeszítéssel. >Felteszik, azt írja, hogy egy szerző, ki kötött beszédben ír, formális szerződést kötött arra nézve, hogy eleget tesz bizonyos megszokott gondolat-összvetételeknek, és hogy az olvasót nem csak arról értesíti, hogy bi-

zonyos gondolatok és kifejezések könyvében előfordulnak, hanem, hogy másokat gondosan kerülni is fog. A mértékes nyelv által a műre nyomott jegyek az irodalom különböző korában nagyon különböző várakozásokat kellett, hogy felkeltsenek; Catullus, Terentius, Lucretius korában másokat, mint a Statiuséban és Claudianuséban; Angliában is Shakspere, Beaumont és Fletcher korában másokat, mint Donne és Cowley vagy Pope korában.« És azután, kissé lehangoltan jelenté ki Wordsworth, hogy ő azt, mit tőle várnak, megtenni nem is akarja, nem is tudja, hanem csak saját modorában ír, és csakis ebben fog írni. Egy szigorú, mondhatnám puritán szellem így fog tenni, de a legtöbb geniális férfi a benyomásokra fogékony és hajlékony is, s így kora szokásos irányát követi.

Az írók tehát, rendesen azt írják, mit kortársaik tőlük követelnek, vagy éppen nem is irnak, hanem elbátortalanítva megállanak, életükben vissza vannak riasztva és haláluk után néhány töredéket hagynak, melyeket barátaik becsülni tudnak, de melyekkel a zajongó világ nem törődik. A magukat alkalmazni nem tudó írókat elhanyagolják, az alkalmazkodókat felbátorítják, míg végre, talán hirtelen, a divat megváltozik. És a mint van az írókkal, úgy van e dolog kisebb fokban, az olvasókkal. Sok, sőt a legtöbb ember becsüli, vagy legalább becsülni véli azt, a mi mindig előtte van, mit környezete pártol és a mi hagyományos ítélet szerint becsülésre méltó dolog; vagy ha szellemük sokkal sajátosabb és csudálatosabb, hogysen a nagy tömeggel haladjanak, akkor vagy egészen felhagynak az olvasással, vagy régi írókat és külföldi műveket olvasnak, melyek más viszonyok között vannak írva és más izlésnek hódolnak. Azon szervek kiválasztása, használása és nem-használása van itt alkalmazásban, melyről a természettudósok beszélnek. A mit használnak, az erősebb lesz, jobban kifejlik; a mit elhanyagolnak, az hátramarad, elgyengül. Azoknak adatik, kiknek

ván; így fejlődik ki és állapítódik meg egy korszak számára bizonyos irmodor és midőn inkább bevéssődik az emberek emlékezetébe, mint valami más, ama korszaknak legjellemzőbb vonásává lesz.»

Igy alkalmazza Bagehot, Darwinnak tisztán zoologiai és fiziologiai alapokra fektetett tanát az irodalomra és pedig annak legkevésbé észlelt és megmagyarázott jelenségeire. És tegyük hozzá azt, hogy szerencsésen alkalmazza, mert állításait részletesen nem fejti ugyan ki s csakis Wordsworthnak a római, és önmagának az angol irodalomból vett pár adatával erősíti azokat meg; de maga a tan oly lélektani, természetes alapokra van fektetve, hogy az ember első pillanatra alaposnak ösmeri el és kész azonnal alkalmazni azt saját irodalmi viszonyaira is.

Azt hiszszük, hogy a magyar irodalomban a politikai és szépirodalmi ág oly fázisokon ment át, hogy mindenütt kimutatható egy felől a vezetők hatása, másfelől a közvélemény uralmának eredménye. Közelebbről egy röpirat jelent meg, mely Vörösmarty, Petőfi és Arany korának megfelelően osztja be politikánk Széchenyi, Kossuth és Deák alatt való fejlődését. E röpirat részrehajló és pártszempontból van írva, de alapeszméje igaz.* Költészetünkben épp úgy meglátszik Vörösmarty utánzása, még pedig három korszak szerint: az eposzi, lyrai és drámai téren, mint a hogy meglátszik Petőfi hatása 1848—1860 között, a mikor azután, tagadhatatlanul Arany befolyása lett tulnyomó. A politikai fejlődést nem akarom e tan alapján boncolni, mert félek, hogy részrehajló leszek; de, hogy úgy a *politikai irodalomban*, mint tényleges politikai életünkben, nagyon meg lehet az egyes vezetők hatását és a közvélemény *egy-egy áramlatának uralmát* korszakonként különböztetni, az tagadhatatlan. Csak azt

* Az említett röpiratról megjelenése alkalmával elmondtuk nézeteinket, melyek nem egészen egyeznek meg tiszt. munkatársunknak itt érintett eszméivel.

emlitem fel, hogy iraly, tárgy és eszmekör tekintetében épp oly jellemzetes és különböző a Széchenyi korában keletkezett hirlap- és röpirat-gyűjtemény; mint a hogy eltérnek egymástól a Kossuth-féle és a kiegyezés körül csoportosult működés irodalmi termékei, politikai beszédei és gyakorlati iránya.

Szépirodalmunkban az újabb nemzedékből nem váltak ki oly *iskolák*, mint a Vörösmarty kör vagy a *tizek* szövetsége;* de a tehetségek gyengesége és színtelensége, jellemzetes egyéniségei hiányában is, minden egyes írónkon észlelhető egyfelől korunk igényeinek hatása, más felől azon külföldi írók, vagy belöldi költők (tulajdonképen csak Arany-nak és Jókainak van hatása, habár fájdalom, éppen nem örvendetes eredménnyel) befolyása. Mert, hogy époszunk nincs, azt hiszszük, korunk hibája; hogy drámairodalmunk nem klasszicitásra törekszik, hanem a pillanatnak él, az is a közönség hatásából magyarázható meg. Hogy kisebb költészetünk vagy realis irányban, köznapi érzelmeket, csinos alakban akar előadni, vagy pedig vad fantáziát affektál, legujabban meg a meseíró és elbeszélő válfajókhoz fordul, ezt is ki lehet magyarázni a pillanatnyi sikerből, egyes irodalmi köreink pártfogásából.

Nem akarok tovább menni. Csak egy tudományos kérdést akartam pár hazai példával illusztrálni. De azt hittem, hogy ha a fenebbiekből kitűnik az irodalmi körök és közönség egymásra való kölcsönös nagy hatása, következik azokból azon kötelesség is, hogy egymást ne lenyomni, hanem emelni törekedjenek; egymást nem a részrehajlás és köznapiság mocsárába kell félrevezetniök, hanem az örök szép és igazság útjára terelniök. Mert a közönség izlését az írók *javíthatják* és viszont a közönség, Darwin tana szerint

* A tizek szövetsége, melynek tudvalevőleg Petőfi, Jókai, Pálffy, Degré, Obernyik, Pákh, Béreczy, Tompa, Kerényi és Lisznyay voltak tagjai, mint e névsorból is látszik, alig nevezhető irodalmi — *iskolának*, mely nem csak a törekvés együtteségét, hanem a célnak és irány-nak közösségét is jelenti.

gyakorolhatja a »naturális szelekció« törvényét az irodalomban az által, hogy az írókból a szépet és jót választja ki és ha ez nincs — fordul a régiekhez és a jobb külföldhez, hogy így kényszerítse az irodalmat a szellemi és erkölcsi emelkedésre!

H. S.
